

RAHBAR MA'NAVIYATI VA MA'DANIYATINI BOSHQARUVIDAGI RO'LI VA AHAMIYATI

G'uzorov Umidjon

Denov tadbirkorlik va pegasdogigaka instituti tarix mamlakatlar va mintaqalar

yunalishi 2-kurs 1-T-S-22guruhi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10585507>

Annotatsiya: Ushbu maqolada rahbar ma'naviyati to'g'risida, ko'pincha, rahbarning tarixni, allomalarimiz merosini, go'zallik, yaxshilik, yomonlik haqidagi bilimlarini tushunishadi. Aslida bular - rahbar ma'naviyatining bir bo'lagi, xolos. Zamonaviy rahbar ma'naviyati nihoyatda ko'p qirrali, tobora boyib, o'zgarib boruvchi tushunchadir. Prezidentimiz nutqlarida zamonaviy rahbar kadr ma'naviyatida ustuvor bo'lishi kerak bo'lgan fazilatlar o'z aksini topganligi ko'rsatilgan. Shuningdek, maqolada rahbar kadr davlatning insoniy timsoli demakdir. Ko'zlangan, oldimizga qo'ygan strategik vazifalarni bevosita amalga oshiruvchi shaxs-davlat vakilidir. Bu ulug' martaba, mansab, muhtaramlik makrini egallashni xohlovchilar ko'p, lekin bu burch va huquq har bir tashkilotda faqat bir kishiga ishoniladi. Bu rahbarlikka nomzodlar orasidan eng halolini, eng tadbirkorini, eng fidoyisini, eng mohiri, eng vatanparvarini, eng bilimlisini tanlash zarurati va muammosini paydo qilishi bayon etilgan.¹

Kalit so'zi: Rahbar ma'naviyati, Zamonaviy rahbar, Rahbar madaniyati, Ma'naviy qiyofa, Prezident Shavkat Mirziyoev.

Kirish: Rahbar madaniyati – rahbar xodimlar, yetakchilar, yo'lboshchilarga xos ma'naviy qiyofa, axloq-odob, muomala va boshqaruv madaniyatini ifodalovchi so'z birikmasi. Madaniyat, avvalo, ma'naviy boylik hosilasi. Siyosiy madaniyati yuksak rahbar millat, davlat, xalq manfaati nuqtai nazaridan ish tutadi, umummanfaatni o'z shaxsiy ehtiyoj va manfaatlaridan ustun qo'yadi. Rahbar va rahbarlikka da'vogar shaxs alohida xulq-atvorga, ma'naviyat va madaniyatga ega bo'lishi, uni doimiy ravishda takomillashtirib borishi lozim. Buning uchun siyosiy hayotdan xabardor bo'lish yoki iqtisodiy va kasbiy bilimlarni o'zlashtirishning o'zigina kifoya qilmaydi. Ular jahon tajribalari asosida shakllangan ilg'or boshqaruv malakalarini ham o'zlashtirgan bo'lishlari kerak. Bugungi rahbar bunga zimmasidagi vazifalarga yuksak mas'uliyat bilan yondashish, o'ziga nisbatan talabchanlik orqali erishadi. Masalan, u har kuni gazeta-jurnallar o'qishi, radio va oynai jahon yangiliklaridan xabardor bo'lish orqali ham ma'lum darajada bilim olishi mumkin. Siyosat, iqtisod va ma'naviyatga daxldor kitoblar, mumtoz adabiyot, tarixiy jarayonlarni chuqur mushohada qilish ham uning dunyoqarashini kengaytiradi. Agar aql-zakovati, tafakkuri, ma'naviy kamoloti, madaniyati bilan rahbar mustaqil fikrlashdan, mushohada qilishdan, kundalik voqea-hodisalarni teran tahlil etib borishdan uzoqlashsa, rahbarlik talab etgan ma'naviyatdan uzoqlashib boradi. Rahbar o'zining ma'naviy faoliyatini fikrlash orqali shakllantirib boradi. Mushohada esa mushohadadan quvvat oladi. Amerikalik mashhur olim va ixtirochi Tomas Edison "Taraqqiyotning buyuk vazifasi odamni fikrlashga o'rgatishdir", degan edi. Vujud yalqovligi fikrlash yalqovligidan boshlanadi, fikrlash

1. Mirziyoyev Sh.M.. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq .Sh.M. Mirziyoyev. –Toshkent : O'zbekiston, 2016.

to'xtagan joyda rahbarning ma'naviyati ham, madaniyati ham zaiflashib boradi.²

Rahbar ma'naviyati to'g'risida gap ketganda ko'pincha, rahbarning tarixni, allomalarimiz merosini, go'zallik, yaxshilik-yomonlik haqidagi bilimlarini tushunishadi. Aslida bular rahbar ma'naviyatining bir bo'lagi, xolos. Zamonaviy rahbar ma'naviyati nihoyatda ko'pqirrali, tobora boyib, o'zgarib boruvchi tushunchadir. Prezidentimiz nutqlarida zamonaviy rahbar kadr ma'naviyatida ustuvor bo'lishi kerak bo'lgan fazilatlar o'z aksini topgan. Bugun zamonaviy rahbar ma'naviyati yuqorida ta'kidlab o'tilgan fazilat va xislatlardan tashqari quyidagi qo'shimcha talablarni ham o'z ichiga olishi mumkin:

- xo'jalik yuritish intizomini ta'minlash;
- shartnomalarning to'la bajarilishiga erishish;
- ishni tashkil qilishda izlanish, tashabbuskor bo'lish;
- boqimandalik, xo'jasizlik dardlarini davolash;
- dexqon, tadbirkor manfaatlarini himoyalash;
- kadrlarni tanlash, tayyorlash va joy-joyiga qo'yish;
- tamagirlikka qarshi kurashish; – kadrlar tayyorlash milliy dasturining davlatimiz, millatimiz taqdirida tutgan o'rnini to'liq anglash;
- qo'l ostida ishlayotgan xodimlarni ijtimoiy himoya qilishni ta'minlash;
- Ma'naviyat va ma'rifat Kengashining o'z hududi, tashkilotidagi rahbari sifatida o'z vazifalarini bilishni va amal qilishni ham taqazo etadi. Fidoyi rahbar yuqorida biz tilga olgan ma'naviy talablarni bilmasligini sezsa, shu zahoti bilib olishga harakat qiladi, izlanadi, o'qiydi, so'rabsurishtiradi, o'rganadi va hayotga dadil qo'llaydi.³

Rahbarlarni ma'naviy-psixologik madaniyati darajasi nuqtai nazaridan bir necha toifaga bo'lishi mumkin:

1. Ma'naviy saviyasi nisbatan past shakllangan rahbarlar. Bunday rahbarlar oddiy axloqiy-ruhiy fazilatlaridan mahrum, jamiyat ma'naviy me'yorlarini tushunib yetmaydigan va ularni mensimaydigan shaxslardir.
2. Ma'naviy madaniyati, axloqiy darajasi past bo'lishi bilan birga, jamoat fikri, oila, xalq an'analari va boshqa qadriyatlar bilan bog'liq psixologik muhitni buzuvchi rahbarlar.
3. Axloqiy me'yorlarni hayotiy zarurat sifatida ichki ishonch va tuyg'u bilan o'zlashtirmay, ularni ko'rko'rona qabul qiluvchi rahbarlar. Bunday rahbarlar nazariy jihatdan yuqori bilimga ega bo'ladi, amalda esa bu bilimlarni qo'llay olmaydi yoki ularda tashkilotchilik qobiliyati yetishmaydi.
4. Ruhan zaif, ma'naviy madaniyati ancha yuqori bo'lsa-da, adolatsizlikni o'tkir hissiyot bilan

2. Mirziyoyev Sh.M Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent : O'zbekiston, 2017

3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr / Sh.M.Mirziyoyev. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 48 b (.pdf 22 Mb.).

qabul qiladigan rahbarlar. Ularda axloqiy bilimlar yetarli, ammo ularni namoyon qilish uchun tashabbuskorlik, mustaqillik va shijoat yetishmaydi.

5. Ma'naviy madaniyat va siyosiy-psixologik bilimlarni yetarli darajada egallagan, tashabbuskor, shijoatli rahbarlar. Ular chuqur bilim, teran tafakkur va o'tkir mushohada, ma'naviy hissiyotlarga boy bo'ladi.⁴

Rahbar o'z kasb-kori va ma'naviy ongini yuksaltirish uchun izlanuvchan bo'lishi kerak. Yangilikka intilish, yangilikni qabul qila olish va yangilik yarata olish rahbar ma'naviy mas'uliyatining darajasini belgilaydi. Chunki, yangilikka intilmagan rahbar kechagi va bugungi kun bilan yashab qoladi, uning faoliyatida ertangi kun (kelajak) yo'qoladi. Mustaqil dunyoqarash. Rahbar har bir masalada o'z so'zi, fikri va qarashiga ega bo'lishi lozim. Muayyan masalada o'zi anglab yetgan so'zni gapirishi, o'zi anglagan fikrni bildirishi va masala yechimiga doir qarashini aytishi kerak. To'g'ri-noto'g'ri xulosalardan iborat umumiy gaplarni to'tiqushdek takrorlashdan tiyilishi shart. Buning natijasida bilan choratadbirlarni Ongli bajarish (tushunib ijro etish) yuzaga keladi. Shu sababli Prezidentimiz mustaqil dunyoqarashni "keng fikrlash, uzoqni ko'ra bilish qobiliyati bilan boshqalardan ajralib turish" deb ta'riflaydi.

Rahbar ma'naviyatining shakllanishi va rivoji, odatda, uch tarkibiy bo'g'inda namoyon bo'ladi. Ma'naviyat ko'rinishidagi birinchi bo'g'in – ma'lumot, axborot to'plash, asosan so'z, mulohaza, ibrat, g'oya va nazariyalar darajasida ifodalanadi. Rahbar ma'naviy meros, qadriyatlar bilan tanishadi, ularni o'zlashtiradi, yangilikni dunyoqarashiga singdiradi. Bu ishonch bo'g'inidir. Ikkinchi bo'g'in – insonga yoshligidan singdirilgan madaniy-ma'naviy qarashlar, axloqiy qadriyatlar, an'analar, diniy-ruhiy tuyg'ular. Bu bo'g'inda u oilasi, qarindosh-urug'lari, mahallasi, millati bilan birligini his etadi. Natijada, uning ongi va qalbida milliy g'urur, vatanparvarlik tuyg'usi shakllanadi. Bu bo'g'in – imon bo'g'ini. Shu boisdan ham ajdodlarimiz "Vatanni sevmok imondandir" g'oyasini ilgari surganlar. Uchinchi bo'g'in bilim, ijodiy izlanish, fahm-farosat bilan ifodalanadi. U tafakkurimizda ma'rifat, dunyoviy ma'naviyat timsolida namoyon bo'ladi. Buyuk allomalarimiz ana shu dunyoviy ma'naviyatni ilohiy ma'naviyat bilan uzviylikda kamolga yetkazganlar. Agar birinchi bo'g'in yangiliklarni qabul qilish, ikkinchisi qadriyatlarga, ajdodlar ruhiga tayanish bo'lsa, uchinchi bo'g'in yangiliklarning ijodiy ravnaqidir. U ajdodlar merosiga haqiqiy voris bo'lib, ularning qadriyatga aylangan qismini ijodiy rivojlantirishni nazarda tutadi. Milliy qadriyatlarni tiklash, bobolar qoldirgan ma'naviyatni ulug'lash, undan ibrat olish, o'zlikni anglash lozim.⁵

Zero, ma'naviyati qashshoq, o'zining mustaqil dunyoqarashi, fikriga ega bo'lmagan odamga har qanday vayronkor g'oya o'z ta'sirini o'tkaza oladi. O'zbekistonimizning ertangi kuni ma'naviy-madaniy barkamol, ruhan tetik, mustaqil fikrlash va ishlash qobiliyatiga ega bo'lgan,

4. Mirziyoyev Sh.M Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Mazkur kitobdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan o'tkazilgan saylovoldi uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari o'rin olgan. /Sh.M.Mirziyoyev.–Toshkent: : "O'zbekiston" 2017.

5. Mirziyoyev Sh. M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Toshkent.: "O'zbekiston" 2017.

zamonasining ilmiy-texnika taraqqiyoti talablariga mos kasb-hunar mahoratini o'zida mujassam etgan, g'ururi baland, iymoni butun, irodasi baquvvat, chinakam vatanparvar, insofli va oriyatli insonlar qo'lida.

XULOSA.

Mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar siyosati doirasida rahbar xodimlar ma'naviyatida axloqiy jihatlarini yoritish va takomillashtirish muammolarini Prezident Shavkat Mirziyoevning ko'rsatmalari, maxsus adabiyotlarda ilgari surilayotgan uslublar asosida yoritishdan iborat. Ushbu muammolarni hal etish quyidagi tadqiqot vazifalarini belgilab beradi:

- rahbar ma'naviyati tushunchasining falsafiy mohiyati va shakllanish tarixini o'rganish;
- rahbar ma'naviyatining boshqaruvda namoyon bo'lishini tahlil etish;
- Prezident Shavkat Mirziyoev O'zbekistonda boshqaruv madaniyati va milliy rahbar kadrlar ma'naviy qiyofasining axloqiy asoslari haqida g'oyalarini tadqiq etish;
- zamonaviy rahbar ma'naviy qiyofasi milliy axloqiy konsepsiyasining sog'lom avlod tarbiyasidagi ahamiyatini yoritish;
- boshqaruv ma'naviyati va rahbar ma'naviy qiyofasi o'zaro aloqadorligining axloqiy mohiyatini asoslash;

References:

1. Mirziyoyev Sh.M.. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutq .Sh.M. Mirziyoyev. –Toshkent : O'zbekiston, 2016.
2. Mirziyoyev Sh.M Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. Mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruza, 2017 yil 14 yanvar / Sh.M. Mirziyoyev. – Toshkent : O'zbekiston, 2017
3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza. 2016 yil 7 dekabr / Sh.M.Mirziyoyev. – Toshkent: "O'zbekiston", 2017. – 48 b (.pdf 22 Mb.).
4. Mirziyoyev Sh.M Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Mazkur kitobdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2016 yil 1 noyabrdan 24 noyabrga qadar Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahri saylovchilari vakillari bilan o'tkazilgan saylovoldi uchrashuvlarida so'zlagan nutqlari o'rin olgan. /Sh.M.Mirziyoyev.–Toshkent: : "O'zbekiston" 2017.
5. Mirziyoyev Sh. M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Toshkent.: "O'zbekiston" 2017.
6. Qodiraliyev, ATOGL (2022). RAHBARNING BOSHQARUV FAOLIYATIDAGI INDIVIDUAL PIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. Sharq uyg'onishi: innovatsion, ta'lim, tabiiy va ijtimoiy fanlar , 2 (12), 1151-1155.
7. Qodiraliev, ATU (2022). BOSHQARUV JARAYONIDA ETKORCHILIK MAKORATLARINI

RIVOJLANTIRISH MEZONLARI. Sharq uyg'onishi: innovatsion, ta'lim, tabiiy va ijtimoiy fanlar ,
2 (11), 519-525.

8. O'G'Li, Q. A. T. (2021). HARAKATLAR STRATEGIYASI-MILLATLARARO TOTUVLIK VA
DINIY BAG 'RIKENGLIKNI YANADA MUSTAHKAMLASH ASOSI. Oriental renaissance:
Innovative, educational, natural and social sciences, 1(2), 172-178.